

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi

BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

ISSN: 2717-6584

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Mudanya Mütarekesi'ne Türk Siyasal Egemenlik Mücadelesi

The Turkish Struggle For Political Strength From The Mondros Treaty Agreement To The Mudanya Agreement

DOI: 10.58646/bengi.1217312

*Lütfi Arslan**

Özet

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan çıkıp savaş durumuna son vermiştir. Ateşkes, stratejik nokta ve bölgelerin işgaline zemin hazırlarken; boğazlar, demir yolları ve limanların kontrolünün İtilaf Devletleri denetimine verilmesine yol açmıştır. Ayrıca Mondros Ateşkesi; orduların terhis edilmesine, donanmanın teslimine ve hava birliklerinin dağıtılmasına neden olmuştur. Bu maddeleri ile Mondros, bir ateşkes antlaşmasından ziyade bir barış antlaşması niteliği ile ön plana çıkmıştır. Ateşkes hükümleri, Osmanlı Devleti'nin siyasal egemenliğini sınırlandırmış ve hakimiyetini tartışmalı hale getirmiştir. Böylece, Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir. Mondros Ateşkesi sonrasında Osmanlı topraklarının işgali, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Türk istiklal mücadelesinin başlamasına etki etmiştir. Genelgeler ve kongreler ile örgütlenen milli mücadele hareketi, TBMM'nin açılması ile kurumsal bir kimlik kazanmıştır.

* **Sorumlu Yazar/Corresponding author:** Dr. Yozgat Milli Eğitim Müdürlüğü, Yozgat/Türkiye lutfiarslan1979@hotmail.com ORCID NO: 0000-0002-5844-7732.

Atıf/Citation: Arslan, L. (2023). Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan Mudanya Mütarekesi'ne Türk Siyasal Egemenlik Mücadelesi. *BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*. 2023 (1), 35-60.

TBMM'nin açılmasından sonra düzenli ve disiplinli orduların kurulmasına başlanmıştır. Bu sırada yapılan bir dizi savaş ardından icra edilen Büyük Taarruz sonucunda Yunanlar Anadolu'dan atılmıştır. Yunanlar, Anadolu'dan atıldıktan sonra İstanbul'un kurtarılması için Türk ordusu tarafından bir harekât başlatılmıştır. Bu durum Türk güçleri ile İtilaf güçlerinin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Sonuçta olası bir savaşı engellemek için taraflar arasında yapılan görüşmeler sonucunda Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması ile İtilaf güçleriyle olan savaş haline son verilmiştir. Ayrıca İstanbul ve Boğazlar ve Doğu Trakya'nın yönetimi TBMM'ye devredilmiştir. Böylece Mudanya Ateşkesi ile Osmanlı Devleti de hukuken sona ermiş oldu. Mondros Ateşkesi ile Osmanlı Devleti'nin siyasal egemenliği sınırlandırılmış, Mudanya ile de Türk devletinin hakimiyeti pekiştirilmiştir. İki mütareke farklı şartlar altında ve farklı dönemlerde imza edilerek Türk tarihindeki yerini almıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine geçişte Türk siyasal egemenliğinin yeniden tesis edilmesinin siyasi ve askeri safhalarındaki kritik ve stratejik noktalar ortaya konulmaya çalışılan bu çalışmada, arşiv belgeleri ve tetkik eser-makaleler nitel araştırma yöntemiyle analiz edilmiştir. I. Dünya Savaşı ile zarar gören Türk siyasal egemenlik anlayışının Millî Mücadelenin kazanılarak yeniden tesis edildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Antlaşma, Mondros Ateşkes Antlaşması, Mudanya Mütarekesi, Siyasal Egemenlik

Abstract

With the Armistice of Mudros signed on October 30, 1918, the Ottoman Empire came out of the First World War and put an end to the state of war. While the ceasefire was preparing the ground for the occupation of strategic points and regions; This led to the transfer of the control of the straits, railways and ports to the control of the Allied Powers. Also, the Armistice of Mudros; caused the demobilization of the armies, the surrender of the navy and the disbandment of the air units. The ceasefire provisions limited the political dominance of the Ottoman Empire and made its dominance controversial. Thus, the Ottoman Empire came to an end with the Armistice of Mudros. The occupation of Ottoman lands after the Armistice of Mudros influenced the start of the Turkish independence struggle under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. The national struggle movement, which was organized with circulars and congresses, gained an institutional identity with the opening of the Turkish Grand National Assembly. After the opening of the Turkish Grand National Assembly, the establishment of regular and disciplined armies began. In the meantime, as a result of the Great Offensive carried out after a series of wars, the Greeks were expelled from Anatolia. After the Greeks were expelled from Anatolia, an operation was launched by the Turkish army to liberate Istanbul. This situation caused the Turkish and Allied forces to come face to face. As a result, the Mudanya Armistice Agreement was signed as a result of the negotiations between the parties to prevent a possible war. The war with Mudanya and the Entente powers ended. In addition, the management of Istanbul and the straits and Eastern Thrace were transferred to the Turkish Grand National Assembly. Thus, with the Mudanya Armistice, the Ottoman Empire came to an end legally. With the Armistice of Mudros, the political dominance of the Ottoman Empire was limited, and the dominance of the Turkish state was consolidated with Mudanya. The two armistices were signed under different conditions and at different times and took their place in Turkish history. In this research, which tries to reveal the critical and strategic points in the political and military phases of the re-establishment of Turkish political sovereignty in the transition from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey, archival documents and research works-articles were analyzed by qualitative research method. It has been seen that the understanding of Turkish political sovereignty, which was damaged by the First World War, was re-established by winning the National Struggle.

Keywords: Treaty, Armistice of Mudros, Armistice of Mudanya, Political Sovereignty.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin 1914' yılında İttifak Devletleri yanında girdiği I. Dünya Savaşı'nı kaybetmesi "siyasal egemenlik" konusunda ciddi kırılmaları beraberinde getirmiştir. "savaş ve mütareke (ateşkes)" kavramlarının bir devletin siyasal egemenliğinin devamında ne kadar önemli olduğu böylelikle görülmüştür.¹ Zira Osmanlılar bu savaşta galip gelselerdi "ateşkes kavramı ve siyasal egemenlik kurma mücadelesi" gibi bir tartışmanın da içerisinde olmayacaktı. I. Dünya Savaşı'nda alınan yenilgi üzerine Osmanlı yönetimi, İtilaf Devletlerine ateşkes teklif etmiş ve bunun sonucunda 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması yapılmıştır. Osmanlılar için bir teslimiyet manasını taşıyan "Mondros Ateşkes Antlaşması" sonrasında Türkiye'ye ve Türk halkına zorla imzalatılmaya çalışılan "Sevr Antlaşması" Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Millî Mücadeleyi kazanmasıyla uygulanmamıştır. Türk Milleti, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da büyük bir milli hareket başlatarak ülke düşmandan temizlenmiştir. Millî Mücadelenin kazanılması sonrasında imzalanan 11 Ekim 1922 tarihli "Mudanya Ateşkes Antlaşması", "Lozan Barış Antlaşması"na temel teşkil ederek, TBMM ve yeni Türk devletinin uluslararası alanda tanınması ve kabulünü temin etmiştir.

1. Birinci Dünya Savaşı'ndan Mondros Mütarekesi'ne Giden Süreçte Osmanlı Yönetiminin Siyasal Egemenliğini Koruma Çabası

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Bulgaristan 29 Eylül 1918'de "Neuilly (Nöyyi) Ateşkes Antlaşması"ni imzalayarak savaştan çekilmiştir. Osmanlıların böylece ittifak grubuyla kara bağlantısı kesilmiştir. Trakya'dan İstanbul'a kadar ki Osmanlı toprakları tehdit altına girmiştir. Filistin/Suriye Cephesindeyse Eylül'ün 19. günü İngilizlerce yapılan saldırı neticesinde Türk kuvvetleri burada geri çekilmek durumunda kalmıştır. Türk ordusunun bundan

¹ Savaş kelimesi, Arapça "harp" kelimesinin yerine kullanılmakta olup felsefi, siyasi, hukuki, sosyolojik, askeri vb. değişik görüş açılarına göre çeşitli şekillerde tanımlanmış olmasına karşın uluslararası geçerliliği olan bir tanımlama yoktur. Bunun en bariz nedeni, 1945'ten sonra tesis edilen yeni dünya düzeni sisteminde yerini alan Birleşmiş Milletler Teşkilatında hukuki bakımdan savaşın yasaklanmış olmasıdır. Uluslararası ilişkiler ve silahlı çatışma hukukuna bakıldığında savaş kelimesi yerine güç kullanma tabiri kullanılmaktadır. Christine Gray, "The Charter Limitations on the Use of Force: Theory and Practice", Editörler: Lowe V, Roberts A. Welsh J. Zaum D, *The United Nations Security Council and War: Evolution of Thought and Practice since 1945*, (New York: Oxford University Press, 2008), s. 92 86-98; Türkiye Cumhuriyeti 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hâli Kanununun 3 ile 5. maddelerinde savaş kelimesi, "devletin maddi ve manevi tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadele" şeklinde tarif edilmiştir. *Düstur*: Tertip 5, cilt 22, Kanun No: 2941, 8/11/1983 Tarih ve 18215 sayılı kanun, s.838.

sonra geri çekilme süreci üç safhada olmuştur. 21 Eylül 1918 tarihinden itibaren “Dera” bölgesine kadar 1. Safha, 1 Ekim 1918 tarihinde Şam’a kadar 2. safha, 25-26 Ekim 1918 tarihinden itibaren ise Halep ve civarına kadar ki 3. safha. Şam’ın düşman eline geçmesiyle “Askeri Karar Verme Süreci” olarak nitelenen değerlendirme sonucunda 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa’nın önerisiyle “Yıldırım Orduları Grup Komutanı” Limon Von Sanders, Halep’in kuzeyinde stratejik bir savunma durumuna geçmeye karar vermiştir. Böylece “Katme Savaşı” stratejik bir savunmanın ürünü olarak gerçekleştirilmiştir. Burada temel amaç 19 Eylül 1918’den itibaren süren İngiltere taarruzunu durdurmakta (Kurt ve Korkmaz, 2021: 514).

5 Ekim’de İtilâf Devletleri ordusu Bulgaristan üzerinden Trakya’ya bir saldırı hazırlığı yaparken “Talat Paşa Hükümeti” istifa etmiştir. Hükümetin istifası hakkında Ali Fethi Bey hatıratında, “1 Ekim 1918 tarihinde Osmanlıların Viyana Büyükelçisi Hüseyin Hilmi Paşa’dan gelen bir telgraf üzerine istifa kararına varıldığı” bilgisini vermiştir. Aynı gün Talat Paşa Padişah Vahdettin ile görüşmüş, “Padişahın kendi yerine Ahmet Tevfik Paşa’yı getirmek istediğini öğrenince Ahmet İzzet Paşa’nın daha isabetli olacağını” söylemiştir (Okyar,1980:239). Talat Paşa yeni kurulacak hükümette Ali Fethi, Rauf Bey ve Cavit Bey’in mutlaka yer almaları gerektiğini belirtmiştir. Talat Paşa ile Vahdettin arasında başka bir görüşmede “Vahdettin, İngilizler ile savaş yapmamış ve İngiliz kinini kazanmamış birinin hükümetin kurulmasının daha doğru olacağı” nı söyleyince Talat Paşa, “Ahmet İzzet Paşa’nın buna uygun biri olduğunu, İzzet Paşa’nın Kafkas Cephesinde Ruslarla savaştığını ve Brest Litovks Anlaşmasında etkili olduğunu” ifade etmiştir. Bu arada Enver Paşa Almanların Amerikalılar aracılığıyla bir ateşkes düşündüğü bilgisinin kendisine ulaştığını Sultan Vahdettin’e iletmiştir. O günlerde Suriye Cephesinde bulunan Mustafa Kemal Paşa İstanbul’la 14 Ekim 1918’de gönderdiği gizli bir telgraf ile yeni bir hükümet kurma çalışmalarından haberdar olduğunu, İzzet Paşa hükümeti kurulması durumunda kendisinin de burada mutlaka yer alması gerektiğini yine Padişah Vahdettin’e bildirmiştir. Ahmet İzzet Paşa, hükümetini kurmuş ancak Mustafa Kemal’e yer vermemiştir (Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, 2006: 18; NA, 1918: FO.371/3411, No: 177874).

14 Ekim’de kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükümetinin programı “Mebuslar Meclisi”nde 19 Ekim’de okunmuştur. “Vükela Meclisi”nde de o gün bir ateşkesin aciliyeti için ülkenin iktisadi vaziyeti başta olmak üzere çeşitli diplomatik ayrıntılar konuşularak Wilson İlkeleri çizgisinde bir barış yapmanın esaslarının kabul edilmesi yönünde fikir birliğine varılmıştır. Ancak Damat Ferit Paşa, İngilizler ve Fransızlar ile doğrudan iletişime geçmenin daha doğru olacağını söyleyerek Amerika’ya yaklaşılmasına itiraz etmiştir (Meclisi Mabusan, 1918: 28-39). 16 Ekim’de yapılan Kabine toplantısında “Erkan-ı Harbiye Karargâhından” gelen Binbaşı Nuri Bey, askerinin cephedeki durumunun iyi olmadığını söylemiştir. Hatta Wilson’un Almanya ile

ateşkes sağlanması için yaptığı diplomatik görüşmelerin uzayabileceğini ifade etmiştir. Almanlar beklenmeden İtilaf Devletleriyle ayrı bir anlaşma yapmanın aciliyetinden bahsetmiştir. Ayrıca Bern Askeri Ateşesi Halil Bey'in Paris ve Kopenhag kaynaklı olarak aldığı bilgileri İstanbul ile paylaşması da ateşkes teklif edilmesinde etkili olmuştur. Talat Paşa İngilizlerin ateşkes hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi için Londra'ya gönderilmiştir. İngilizlere ateşkes teklifinin General Townshend aracılığıyla yapılmasına karar verilmiştir (Cavit Bey, 2000: 19). İngiltere "Savaş Kabinesi" yapılacak bir ateşkes için 4 Ekim'den beri kendilerine bir ateşkes teklif edileceğini biliyordu. Toplantılarda Mark Sykes ve İngiliz Gizli (İstihbarat) Servisi görevlisi ve Tarihçi A. J. Toynbee'nin açıklama ve teklifleri etkili olmuştur. Mark Sykes'in özellikle Musul ve civarının kontrol altında tutulması gerektiği dikkat çekmektedir. Çünkü Mondros'un imzalanmasının hemen akabinde İngilizler burayı işgal etmişlerdir. Özellikle Toynbee'nin daha o günlerde hazırladığı raporlar Mondros'un şartlarına en yakın olanı olmuştur.² Boğazların açılarak Karadeniz'e geçilebilmesi ve Türk ordusunun terhis ile Doğu Anadolu'da bir Ermeni Devletinin kurulması gibi hususlar öncelikle onun tarafından dillendirilmiştir (NA: 1918: FO.371/3411, No: 167860; Ediz, 215:26)). Bu düşünceye İngiliz Kabinesinde sadece Dışişleri Bakanı Lord Curson karşı çıkmıştır.

Ahmet İzzet Paşa, doğrudan İngiltere ve Fransa nezdinde ateşkes teklifi çalışmalarına hız verirken Türkiye Musevilerinin Haham Başu durumundaki Haim Nahum, Fransa'dan Amerika'ya kadar ilgili ülkelerle bir ara buluculuk çalışması yapması için tercih edilmiş ve Avrupa başkentlerine gönderilmiştir. Fransa ile yapılacak görüşme için ise ayrıca Selanik'te bulunan Fransız Ordu Komutanı Franchet d'Esperey ile iletişime geçilmiştir (Yavuz, 2016: 146-148). İspanya aracılığıyla İtilâf devletlerinden barış istenmek için de çalışmalar yapılmıştır (Eraslan, 2005: 356,357). General Townshend ile Ahmet İzzet Paşa arasında 16 Ekim günü görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede, "*Ahmet İzzet Paşa, Osmanlı onuru ve şerefini ayaklar altına alacak şartların kabul edilmeyeceğini, Türklerin namus ve haysiyetlerine düşkün olduklarını ve onur kırıcı şartları kabul etmektense sonuna kadar mücadeleye devam edeceklerini*" söylemiştir. Townshend, Wilson İlkelerine göre bir ateşkes istenildiğini gördüğünü, ancak bunun zor olduğunu söylemiştir.

² 30 Eylül 1918'de Mark Sykes'ın hazırlayıp, 2 Ekim 1918'de İngiltere Dış İşleri Bakanlığınca memorandum haline getirilen bir metinde, Osmanlı Hükümetinin teklif edeceği muhtemel bir ateşkes halinde, Haçin ve Zeytun'un da içinde bulunduğu Kilikya bölgesinin işgal edilmesi, Musul'un işgali ve Rus topraklarının Türk Ordusu tarafından hemen boşaltılması gibi hayati konuların Osmanlı Hükümeti'ne şart olarak bildirilmesi istenmiştir. Mark Sykes, Suriye'nin de kontrol altında tutulması ve buradaki Arapların Türkleri istememelerinde kendilerine güvence verilmesi gerektiğini de belirtmiştir. National Archives, FO.371/3411, No: 167860, 30 Eylül 1918.

Townshend, bir istimbot ile İstanbul'dan yola çıkmıştır (Townshend, 2007: 659). Yolda giderken kendine göre ateşkes için bazı maddeler kaleme almıştır (Yakın Tarihimiz, 1962: 114-116).

Türklerin teklif edeceği bir ateşkes antlaşması şartlarına karşı İngilizlerin Fransızlarla birlikte hazırladıkları taslak metin İngiliz Hükümetince kabul edilerek Mondros'ta bulunan Amiral Calthorpe bildirilmiştir. Calthorpe, ateşkes görüşmelerini yapmak üzere İngiliz hükümetince tam yetkili olarak görevlendirilmiştir. Ondan Osmanlı delegasyonunun ısrarlı davranmaları durumunda Paris'te kabul edilen ve İngiliz savaş kabinesince de onaylanan ateşkes taslağı maddelerinden taviz vermemesi istenmiştir. Boğazlardan geçiş ve Karadeniz'in torpidolardan temizlenmesi, Kafkasya ile Batı İran'da Türk askerinin bulunmaması, Musul ve İskenderun arasındaki bölgenin işgali İngilizler için taviz verilmemesi gereken hayati konuları oluşturmuştur. Calthorpe'nin taviz vermemesi gereken hususların Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarını yerle bir eden konular olması ateşkes görüşmelerinin çok çetin geçeceğini işareti olmuştur. İngilizlerin Suriye ve İskenderun çizgisinde hakimiyet tesis etmek istemesi Fransız Başbakanı Clemanceau'yu çok rahatsız etmiştir. Bunun üzerine yaşanan Fransız protestosu karşısında İngiliz savaş sekreteri Lord Milner Paris'e gönderilerek Clemanceau yatıştırılmıştır. İngiliz Dışişleri Sekreteri Lord Balfour, 25 Ekim 1918'de Osmanlı tarafının itirazlarının hafifletilmesi için İstanbul'un Türklerde kalacağı güvencesinin verilmesi gerektiğini kabinesine bildirmiştir. 25 Ekim günü İstanbul Yönetimi İngilizlerin Bern elçisi vasıtasıyla ateşkes teklifini iletmiştir. Askeri özellikleri nedeniyle görüşmelerin Mondros'ta yapılması müttefiklerce kabul edilmiştir (Yavuz, 2016: 160-163).

Mondros'ta Osmanlı Yönetiminin baş murahhası olarak Padişah Vahdettin tarafından Damat Ferit önerilmiştir. Ancak Bakanların bu durumda istifa edeceklerini söylemeleri üzerine Vahdettin Damat Ferit üzerinde ısrar etmemiştir. Bahriye Nazırı Rauf Orbay Baş Murahhas olarak görevlendirilmiştir (Türkgeldi, 1948: 31). Rauf Orbay'ın askeri tecrübelerinin yanında, İngilizceye hakimiyeti ve ayrıca General Townshend ile yakın arkadaş olması baş murahhas olarak tercih edilmesinde etkili olmuş olabilir. "Ziya Paşa, Reşit Paşa, Hadi Paşa, Tevfik Paşa, Sait Halim Paşa, Ahmet Rıza Bey, Cavit Bey ve Damat Ferit Paşa" ile yaptığı istişarelerde ateşkes için acele edilmesi gerektiği görüşüne varan Ahmet İzzet Paşa özellikle İngilizlerle daha sıkı bir iletişim kurulursa ateşkes şartlarının daha hafif olacağını düşünmüştür. Burada İtilaf Devletleri arasındaki dengeler de dikkate alınmıştır (Akşin, 1992: 52).

Mondros'a gidecek Osmanlı heyetine hükümet tarafından 8 maddeden oluşan bir talimatname verilmiştir. Bu talimatname maddeleri; Boğazlar, Karadeniz, ve Ege Denizi'ndeki istihkamların tamamen Osmanlı askerinin elinde olması, asayişin sağlanması için ordu

mensuplarının ne kadarının terhisten hariç bırakılacağı, silah bırakma işinin sadece müttefiklerle yapılacak olması, ülkedeki asayiş ve emniyetin sağlanması işinin sadece Türk askerince sağlanması gerektiği, hükümet işlerine hiç bir şekilde müdahalenin kabul edilmeyeceği ve onur ve haysiyet zedeleyici müdahale ve davranışlara izin verilmeyeceği konularında olmuştur (Türkgeldi, 1992: 32). Bunlar incelendiğinde, Osmanlı yönetimi ve Ahmet İzzet Paşa'nın siyasal egemenlik hakkının zedelenmemesine ne kadar dikkat ettiği görülmektedir.

Toplantının daha ilk saatlerinde Fransızlar ile İngilizler arasındaki gerginlik Türk heyetini biraz rahatlatmıştır. Çünkü ateşkesin Paris'te hazırlanan taslak metninde zaten Fransızlar rahatsızlıklarını bildirmişlerdi. İngiliz temsilci Amiral Calthorpe'un Fransız temsilcisi Amiral Gauchet'i davet etmeden 27-29 Ekim günü yapılan görüşmeleri sürdürmesi Fransızları ve Başbakan Clemenceau'yu çok kızdırmıştır. Amiral Gauchet, hükümetinin yetkililerince yoğun bir görüşme yapmasına rağmen başarılı olamayarak görüşmelere katılamamıştır (Türkgeldi, 1992: 40).

Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup olduğunu kabul eden Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde "Limni Adası'nın Mondros Limanı"nda Agamemnon isimli İngiliz savaş gemisinde Mondros Ateşkesini yapmıştır. Mütarekeyi Osmanlı adına Bahriye Nazırı Rauf Bey, İtilaf Devletleri adına İngiliz Amiral Calthorpe imzalamıştır. Görüşmeler dört gün boyunca beş oturumda yapılmıştır. 25 maddeden müteşekkil ateşkes antlaşmasının her bir maddesi Osmanlı Devleti için ciddi sıkıntılar ve sonuçlar doğuracak nitelikte olmuştur. Ancak antlaşmada 7. ve 24. maddeler siyasal egemenlik konusunda çok ağır hükümleri ihtiva etmiştir. İtilaflar, zihinlerindeki işgal planına hukuki bir alt yapı kurmak üzere 7. maddede "*Müttefikler, güvenliklerini tehdit edecek bir durum olduğunda herhangi bir stratejik (sevkiulceyş) noktayı işgal hakkına haiz olacaklardır*" şartını koymuşlardır (İstiklal Harbi, 1962: 40-46). Nitekim antlaşmadan 2-3 gün sonra İngilizler, 1918'in 3 Kasım'ında Musul'u işgal etmiştir. Buna ilaveten Kilis'i (27 Aralık) Antep'i (1 Ocak) ve Osmaniye'yi (31 Ocak) işgal etmişlerdir (Jaeschke, 1970: 3). Fransızlar ise Trakya'daki demiryolunun önemli durakları ile Afyon kısmını, Mersin, Dört Yol ve Adana'yı işgal etmiştir. İtalyanlar Batı Anadolu'da Yunanistan tarafına gelişen siyasi bölüşümlerin önüne geçmek için Antalya, Bodrum, Kuşadası, Fethiye ve Marmaris'i işgal edip, Akşehir ve Konya'ya da asker göndermiştir. Antlaşmada bunlara ilaveten İstanbul'un durumu ve Karadeniz'e açılma ve buradaki istihkamların İngilizlere teslimi konuları Osmanlı siyasal egemenliğinin ağır bir şekilde zarar görmesine yol açmıştır. İngiliz Amiral Calthorpe, Rauf Orbay'ı rahatlatmak için İstanbul ve istihkamların işgaline sadece İngiliz ve Fransız gemilerinin

katılacağını, Yunan askerlerinin gelmesi durumunda hiçbir taşkınlık yapmayacaklarının sağlanacağını söylemesi Rauf Orbay tarafından gerçekçi bulunmamıştır. Yedinci madde üzerinde yapılan tartışmada Rauf Orbay bu maddenin neredeyse Ateşkesin kilit notasını oluşturduğunu ve pek anlaşılmadığını söylemesi üzerine Calthorpe, esasen bunu kendisinin de anlamadığını, bu maddeyle Halep ve Bağdat'ın kastedildiğini söyleyerek yine Rauf Orbay'ı ikna edebilmiştir. Ancak Osmanlı heyeti bu maddenin İstanbul'u ve tüm stratejik yerleri kapsayacak olmasından büyük endişe ettiklerini ifade ederek amiralden bunu garanti edecek bir mektubun İstanbul'a göndermesini isteyince Calthorpe buna sinirlenmiştir. Sonuç olarak İngilizler diplomatik dil ve manevralar ve hatta tehditler ile Osmanlı heyetini razı etmiştir.

Aslında 1., 7. ve 24. maddeler Osmanlı siyasal egemenliğini yok sayan maddeler olmuştur. Ayrıca müzakerenin henüz ikinci gününde Rauf Orbay'ın bir ricası ile Amiral Calthorpe tarafından Padişah Vahdettin'e hitaben yazılan ve gizli kalması istenilen bir mektup Rauf Bey'e verilmişti. Rauf Orbay hatıratında, “7., 8., 9. ve 10. maddeler hususunda çok sıkıntı çektiklerini, diplomatik olarak yoğun bir baskıya maruz kaldıklarını” yazmıştır (Yakın Tarihimiz, 1962: 17). Rauf Bey, imzalama aşamasında bile açık olmayan cümlelerle dolu, kapsamı, süresi net olmayan bir antlaşma metnini imzalamak zorunda kalmıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesinde ateşkesi ile ilgili maddeler verilirken halkı telaşlandıracak ifadelere yer verilmemiştir (Tasvir-i Efkâr, 1918: 2548).

Mondros Ateşkesi sonrasında işgaller sürerken, 13 Kasım günü İtilaf Devletleri donanması İstanbul'u da işgal etmiştir. Fakat I. Dünya Savaşı sonrası kurulmaya çalışılan siyasal sistem için 8 Ocak 1918 tarihinde ABD Başkanı W. Wilson tarafından açıklanan ilkeler, Osmanlılarla ittifak grubunu bu savaşın mağlupları olarak iyimser bir tutuma sevk etmiştir (Sofuoğlu, 2002: 618,619). 8 Ocak 1918'de Başkan T. Woodrow Wilson tarafından ilan edilen ve Wilson İlkeleri olarak bilinen bildiri, sömürgecilığe karşı olunduğu ve halkların kendi kendilerini yönetebilecekleri “Shelf-determination” ifade edilmiştir. Türklerin çoğunlukta olduğu yerlerde yönetim hakkının Türklere bırakılacağını ifade eden 12. maddesi Osmanlı Devleti'nin birçok vilayetinde Amerika'ya karşı ciddi bir sempati duyulmasına yol açmıştır (Selek, 1987: 481). Wilson İlkeleri'nde bilhassa galip devletler ile yenilen devletlerin eşit bir statüde ele alınması gerektiğinin savunulması, savaştan yenilgiyle çıkmış ve dağılmış olan devletlerin mirasçıları nezdinde olumlu karşılanmıştır.³ İlkelerin İngilizler ve Fransızların

³ General Harbord, 24 Eylül 1919 günü Erzincan'ı ziyaret etmiş, burada Erzincan Adliyesinin önünde üzerinde “Yaşasın Wilson Prensipleri” yazan bir pankart Amerika'ya olan tezahüratı göstermiştir. Baskın Oran, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), s.99.

çıkarları için kullanılabilmesine ve Anadolu'da Türk siyasi egemenliğinin ortadan kaldırılmasına sebep olmuştur. (Boztaş, 1989: 274). Zaten İngiliz ve Fransızların işgallere hemen başlamasıyla durumun böyle olduğu kısa zamanda görülmüştür.

2. Mondros Ateşkes Anlaşmasına Tepkiler

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Anadolu'nun büyük bir bölümünün düşman işgaline maruz kalmasına karşı tepkiler gecikmemiştir. Bu tepkilerden en önemlisi Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği tepkidir. Mustafa Kemal Paşa, antlaşma hükümlerinin ağır şartlar içerdiğini vakit kaybetmeden söyleyerek bunun devamında gerçekleşecek işgallerle ortaya çıkacak yeni sıkıntıların Türk Milleti'ni uğraştıracağını ifade etmiştir. Mondros'un hükümleri, Anadolu'nun ortasına doğru yapılan işgallerin önünün açılması ve Türk topraklarının ilhakı anlamını taşıdığını Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya iletmiştir. Bu sırada Ahmet İzzet Paşa'nın, Liman Von Sanders'e gönderdiği bir telgraf ile Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı Liman Von Sanders'ten alınarak 31 Ekim 1918'de 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'ya verilmiştir. Bunun üzerine Sanders ile Mustafa Kemal Paşa arasında Adana'da bir görüşme yapılmıştır (Kemal, 2010: 374, 376).

Mondros Ateşkesi'nin yapılması sonrasında Padişah Vahdettin, hükümetteki İttihatçı kökenli kişilerin İngilizlerle olan iletişimde sıkıntılara yol açabileceğini bildiği için İzzet Paşa Hükümeti'nde görev yapan İttihatçı kökenli bakanlardan Fethi Bey, Rauf Bey ve Cavit Bey'in istifa etmelerini istemiştir. Bunun üzerine Ahmet İzzet Paşa Kabinesi, 8 Kasım 1918'de görevi bırakarak hükümeti kurma görevi Ahmet Tevfik Paşa'ya verilmiştir (Bozkurt, 2016: 16). İstanbul'da Harbiye Nezareti emrine çekilen Mustafa Kemal Paşa, 13 Kasım 1918'de İstanbul'un İtilaf Devletlerince işgal edildiği gün İstanbul'a gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa için artık Anadolu'ya giderek büyük bir milli mücadele başlatmak için fırsat kollamaya başlamıştır (Türk İstiklâl Harbi I, 1962: 24)

3. Mondros Ateşkesinin Uygulanması Sürecinde Siyasal Egemenliğin Korunması Mücadelesi

Amiral Calthorpe'un "İngiliz Yüksek Komiseri" olarak İstanbul'a gönderilmesi sonrasında, kendisine İngiliz Dışişleri Bakanı Balfour tarafından 9 Kasım 1918'de Mondros'un uygulanması ile ilgili çok ayrıntılı talimatlar iletilmiştir. Özellikle İngilizler Mondros'un şartlarının uygulanmasından taviz vermemekle birlikte Padişah Vahdettin ile seviyeli bir iletişim içinde olmayı tercih etmiştir. Amiral Calthorpe'un ateşkes maddelerini katı ve tavizsiz bir

şekilde uygulamaya kalkması başta Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa olmak üzere yönetimdeki herkes üzerinde ciddi reaksiyonlara yol açmıştır. Hariciye Nazırı Reşit Paşa, Musul ve İskenderun'un işgallerine çok sert tepki vermiştir. İngiliz ve Fransız işgallerinde halka zulümler yapılmıştır. Öncelikle Sadrazam ve Hariciye Teşkilatı, ateşkes hükümlerinin uygulanması ve sonrasında kalıcı bir barışın tesis edilebilmesi için İngiliz Yüksek Komiserleriyle sağlıklı bir iletişim kanalı oluşturmak için çaba sarf etmiştir (Akşin, 1992: 95).

18 Ocak 1919 tarihli “Paris Barış Konferansı”, Batılı devletler ve ABD tarafından yeni dünya düzeninin kurulmaya çalışıldığı önemli bir safhadır. Toplantıda en önemli kararlar İtilaf Devletlerini oluşturan ülkeler (Onlar Konseyi) arasında yapılan toplantılarda alınmıştır. Konferans, İtilaf Devletleri'nin savaş sırasında kendi aralarında yaptıkları gizli paylaşım planlarının uygulama aşamasına geçirildiği bir evredir. Osmanlı Devleti'nin siyasal hakimiyetinin olduğu toprakların paylaşılması esasen konferansın en asli konusuydu. Ancak Osmanlı yönetimi başlangıçta toplantıya çağırılmamıştır. Bunun sebebi aralarında henüz bu toprakların paylaşımını sağlayamamış olmalarıydı. Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti süreci dikkatli bir şekilde takip ederek uzlaşmacı bir tutum sergilemiştir. İtilaf Devletleri “Paris Barış Konferansı”ndan sonraki süreçte ve Sevr Antlaşmasına kadar Anadolu'da Rum, Ermeni ve diğer azınlıkların işgal ve taşkınlıklarına zemin hazırlayıcı ve hatta teşvik edici bir tutum içine girerek Osmanlı Devleti'nin siyasal egemenliğinin en tartışmasız olması gereken yerlerinin bile geleceğini tehlikeye düşürmüşlerdir. Damat Ferit Paşa hükümetleri de bu durumu Paris'e gönderdikleri ultimatom ile protesto etmiştir (Budak, 2020: 446, 450, 453-468).

“Osmanlı Millet Sistemi” içinde uzun bir süredir kendilerine yer bulan Rum, Ermeni ve Araplar da Wilson İlkeleri nezdinde gelecekteki statülerini tayin etmek istemişlerdir. Bu da bir milletin siyasal egemenliklerini içeriden yok etme konusundaki bir siyasetin ürünü olmuştur. İstanbul'dan Türklerin çıkarılarak burada çok uluslu bir yönetim konusunda hem fikir olmuşlardır. İzmir ve Ege Bölgesinde Yunan iddialarının kabul görerek buranın Yunan işgaline uğramasına izin verilmesi Osmanlı Hükümetini çok şaşırtmıştır. İtalyanların Konya ve Antalya'ya asker göndermesi, Rumların Doğu Karadeniz'deki taşkınlıkları ile Ermeni çetelerin faaliyetleri Türk halkını kendisini birçok yerde savunmak zorunda bırakmıştır. Özellikle İzmir'in 14 Mayıs 1919'da işgali siyasal egemenliğin tam manasıyla ayaklar altına alındığını göstermektedir. Yıldız Sarayında Padişah Vahdettin'in davetiyle 26 Mayıs günü toplanan ve 130 kişinin katıldığı Saltanat Şurası'nda bu işgal karşısında alınabilecek önlemler konusunda hiçbir karar alınamamıştır. 1920'nin ilk aylarında Londra'da başlayan ve “San Remo Konferansı” ile iyice şekillenen Sevr Antlaşması'nın içeriğinin nasıl olacağı husus ve bu süreçte Osmanlı Hükümetlerinin İtilaf Devletleri ile devam ettirdiği siyasi mücadelede siyasal

egemenliğin korunması ve belki de yeniden sağlanmasında Anadolu'dan başlatılan milli hareketin ne kadar zorunlu ve acil olduğu anlaşılmıştır. Zaten 16 Mart 1920 günü İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından resmen işgali ile Türk siyasi egemenliğinin korunması veya yeniden tesisi TBMM Hükümetine geçmiştir. Çünkü Osmanlı Devleti bu tarihle birlikte fiilen ortadan kalkmıştır (Budak, 2020: 453-468).

4. Millî Mücadeleden Mudanya Ateşkes Antlaşmasına Kadar Türk Siyasal Egemenliğinin Yeniden Tesisi

Samsun ve civarında Müslüman Türklerin, Hristiyan Rumları katlettiği iddiaları üzerine Samsun'un mütarekenin yedinci maddesi gereğince İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmemesi için İstanbul Hükümeti bölgeye bir müfettiş gönderilmesine karar vermiştir. Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale cephesindeki başarılarından dolayı bu görev için uygun görülerek Samsun'a gönderilmiştir. İzmir'in Yunanistan tarafından 15 Mayıs'ta işgalinden beş gün sonra Sadrazam ve Harbiye Nazırına Samsun'dan telgraf çekmiştir. Türk vatanının işgal edilmesi ve bunun durdurulması için lazım gelen tedbirlerin derhal alınması gerektiğini ifade etmiştir. Batı Anadolu'da Reddi İlhak ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurularak Yunan işgalleri protesto edilmiştir. Düşmanın ilerleyişine karşı askeri olarak da teşkilatlanma ihtiyacı ortaya çıkmış olup bunun için Kuvayı Milliye denilen yerel milli kuvvetler meydana getirilmiştir. Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Ermeni ve Rum çeteleri büyük bir isyan hareketine girişerek Türk halkının dirlik ve düzenini yok etmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'dan başlattığı milli hareket ve Ankara'da TBMM'nin açılmasından sonra milli bir şuur-bilinç harekete geçirilerek halkın büyük desteği sağlanmıştır (Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921), 1982: 26).

Doğu ve Güney Cephelerindeki başarılar sonrasında Batı Anadolu'ya yönelen Türk Ordusu I. İnönü Muharebesi'nde Yunanları bozguna uğratmıştır. Yunanlar, Türklerin düzenli ordularıyla ilk kez I. İnönü Muharebesi'nde (6-10 Ocak 1921) karşılaşarak mağlup olmuşlardır. Böylece Kuvayı Milliye birliklerinden düzenli ordu sistemine geçilmiştir. Batı Cephesinde Yunanlılara karşı 23 Mart-1 Nisan 1922'de II. İnönü Muharebesi kazanılmıştır. Ancak Kütahya-Eskişehir Muharebelerinde (10 - 20 Temmuz 1921) Yunanlılar karşısında mağlup olunmuş, Sakarya Zaferi (23 Ağustos-13 Eylül) ile bu yenilgiler telafi edilerek önemli ve ciddi bir kazanım elde edilmiştir. Sakarya Zaferi, Millî Mücadele Dönemi'nin çok mühim bir safhasını oluşturmuştur. Nitekim bu savaş ile 250 yıldır süren Türk geri çekilişi sona ererek savunmadan taarruz durumuna geçilmiştir. Yunan ordusu Sakarya Nehri'nin doğu yakasında

durdurularak Eskişehir-Afyon çizgisinin gerisine çekilmeye mecbur bırakılmıştır (Çınar; Yalçınkaya, 2009: 86).

Sakarya Zaferi'nden sonra Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 1921'in son aylarını taarruz hazırlığı için iyi değerlendirmiştir. O'na göre Yunanlılara son darbeyi vurmanın zamanı gelmiştir. Sakarya Zaferi sonrasında yapılan 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması ile Doğu sınırlarımız, 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile de güney sınırlarımız güvence altına alınmıştır. Türk Ordusu Batı Anadolu'ya yönlendirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, 1922'nin ilk aylarında Yunanlıların Anadolu'daki işgallerine son vermek için Büyük bir taarruza geçme kararını vererek bunun sürecini başlatmıştır (Çevik, 2016: 1570). Devam eden hazırlıklar tamamlanarak 4 Ağustos 1922 günü Mustafa Kemal Paşa TBMM'de bir konuşma yapmıştır. İleriki günlerde Yunanlılara karşı bir taarruz hareketinin başlatılacağı hakkında Bakanlar Kurulunu bilgilendirmiştir (Hakimiyet-i Milliye, 1922; 20 Ağustos; TBMMZC, 1922: 268-271). Büyük: 2 Eylül). Anadolu'da Yunan ordusundaki panik ve şaşkınlık Doğu Trakya'daki birliklerini de etkilemiştir. Trakya'nın doğusundaki mevcut Yunan birliklerinin bir bölümü geri itilirken bir bölümü de Anadolu'ya geçip cepheye sevkleri için Mudanya'ya nakledilmek istenmiştir. Sarayköy ve Vize'deki Yunan birlikleri önce Tekirdağ ve oradan da Mudanya'ya sevk edilerek Kocaeli'ndeki Yunan birlikleri güçlendirilmek istenmiştir. Yunanistan'ın 59. piyade alayı ise İstanbul'a gönderilmek amacıyla Tekirdağ'a yönlendirilmiştir (Akın, 2002: 219).

Bu yenilgi neticesinde bir şey yapamayan Yunanlılar, 2 Eylül 1922'de İngilizlere müracaat ederek TBMM Hükümeti ile barış müzakerelerinin başlatılması için yardım istemişlerdir. İngilizler, onların bu isteğine o anda cevap vermeyip Yunan yenilgisini bir süre dünya kamuoyundan saklamaya çalışmışlardır. Ancak Yunan yenilgisinin sürmesi üzerine, artık Yunan güçlerinin toparlanamayacağını anlayarak onların ateşkes isteğini 4 Eylül 1922'de diğer müttefik devletlerle görüşmüştür. İngiltere liderliğinde Batılı ülkeler, Yunanistan'ın mütareke talebini 7 Eylül'de Ankara Hükümetine bildirmiştir. Öte yandan Türk Ordusu, 9 Eylül günü İzmir'e girmiştir. 11 Eylül günü Bursa kurtarılırken sonrasında İstanbul, Boğazlar ve Doğu Trakya'nın düşmandan tamamen temizlenmesi için harekât başlatılmıştır. 18 Eylül 1922 tarihinde ise Millî Mücadele'nin son aşaması "Erdek-Bandırma"da gerçekleşmiştir (Kurtcephe, 1999: 317).

Mustafa Kemal Paşa sonrasında itilaf güçlerini temsil eden devletlere iki nota vererek İtilaf Devletlerinin askerî harekâtını hemen durdurması ve Yunanistan'ın 1914 yılı öncesi sınırlara dönmesi şartıyla Türklerin bir mütarekeye ancak razı olacağını söylemiştir (TBMMZC, 1960: 275-277). İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, müttefikleriyle olan ilişkileri düzeltmek için 19 Eylül'de Paris'e gitmiş olup İtalyan Büyükelçisi Count Sforza ve Fransız Başbakanı

Poincare ile bir görüşme yapmıştır. Curzon, aralarındaki müttefiklik bağının zedelenmemesi için uğraşmıştır. Türk Büyük Taarruzu sonrasında bir ateşkes yapıncaya değin barışa veya savaşa devam edilip edilmeyeceği yönünde bir süre belirsiz hâkim olmuştur (Yeşilbursa 2019: 1018). Mustafa Kemal Paşa, böylelikle Büyük Taarruz Harekatının askeri aşamasının biterek siyasi ve diplomatik bir duruma gelindiğini 18 Eylül günü Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ndeki bir mülakatında açıklamıştır (Hâkimiyet-i Milliye, 1922: 18 Eylül). Bursa ve İzmir'in de Türkler tarafından kurtarılması özellikle İngiltere'yi derin bir düşünce ve korkuya düşürmüştür. General Harrington, Türk askeri birliğinin Çanakkale ve İstanbul Boğazı istikametine doğru devam etmemeleri için 26 Eylül'de TBMM'nin İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey'e başvurarak, Türk askerinin Biga'nın batısı ile Erenköy'ün batısından geri çekilmesini istemiştir (Sürmeli, 2007: 51). Harrington, Türklerin Çanakkale ve İstanbul boğazlarının tehlikeye girmesine yol açabilecek girişimlerden uzak kalınmasını talep etmiştir (Akyüz, 1988: 298-301).

“Mudanya Ateşkes Antlaşması”nın imzalanması sürecinde Türk askeri, İngilizlerin stratejik oyun, hile ve diplomatik hamlelerine karşı planlı, uyanık ve soğukkanlı bir tutum ile tarafsız yer olarak belirlenen yerde beklemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın taktikleri şüphesiz ki bir süre sonra imza edilecek olan ateşteke masadaki Türk heyetinin elini güçlendirmiştir. Bütün bu süreçte İtilaf Devletleri, kendi aralarındaki sorunlara çözüm getirmek amacıyla 19-23 Eylül günlerinde Paris'te bir toplantı yapmışlardır. Bunun neticesinde de 23 Eylül günü Mudanya'da generaller düzeyinde yapılacak bir ateşkes görüşmeleri için bir araya gelinmesini kararlaştırıp sonucu TBMM'ye bir nota ile bildirmişlerdir. İtilaf Devletleri temsilcileri, tarafsız bölgelerin işgal edilmemesi, azınlıkların güvenliklerinin sağlanması koşuluyla Meriç Nehrinden Edirne'ye kadar olan Trakya'nın TBMM'ye verilmesinin kabul edileceğini ifade etmişlerdir. Bu koşulların temini ve bir barış antlaşmasının imzalanması ve yürürlüğe girmesiyle Milletler Cemiyeti'ne Türkiye'nin üyeliğini destekleyeceklerini ve bütün İtilaf Devletleri askeri birliklerinin İstanbul'dan çekileceği garantisini vermişlerdir. İtilaf Devletlerini temsil etmek üzere özel yetkilerle 28 Eylül 1922'de İzmir'e gönderilen Fransız temsilcisi Franklin Boullion, burada Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Mudanya'da bir konferans düzenlenmesine karar verdiklerini ona iletmiştir. İtilaf Devletleri, Osmanlılarla 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'nda, Boğazlarla ilgili kararın devamının sağlanmasında yoğun bir çaba sarf etmiştir. Çünkü Sevr Antlaşması'na göre, Boğazların yönetimi uluslararası bir komisyona verilecekti. Boğazlar tüm devletlerin giriş çıkışlarına açık olacak ve herhangi bir savaş durumunda bile savaş gemilerine kapatılacaktır (Sürmeli, 2007: 52-53).

5. Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Önemi

İtilaf Devletleri karadan ve denizden güvende olmak istedikleri için mütareke görüşmelerinin yapılacağı yer olarak Mudanya'yı uygun bulmuşlardır. Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Yunan ordusu karşısında gösterdiği başarıları nedeniyle Mudanya'da Türkiye'yi temsil etmesine Mustafa Kemal Paşa tarafından karar verilmiştir (Atatürk, 2015: 517,518). Mudanya görüşmeleri 3 Ekim 1922'de saat 15.15'te XIX. yüzyılda bir Rus kereste tüccarı olan Aleksandr Ganyanof tarafından inşa edilen bir konakta başlamıştır. TBMM, İsmet Paşa'dan başka Fevzi Paşa ve Refet Paşa'larını da Mudanya'ya göndermiştir. Ancak bu komutanlar müzakerelere murahhas heyet içerisinde direkt olarak katılmamıştır. Mudanya Ateşkesi yapıncaya kadar orada yer almışlardır. Müzakerelerde TBMM delegasyonu içinde Batı Cephesi'nde Kurmay Başkanı olan Asım (Gündüz) Paşa, Kurmay Yarbay Tevfik Bey (Bıyıklıoğlu), Binbaşı Seyfi (Düzgören) Bey, Kızılay 2. Başkanı Hamit Bey TBMM İstanbul Murahhası olması sebebiyle müzakerelerde bulunmuştur. Onların yanına iki de yazman verilmiştir. Ateşkes görüşmelerinde İtilaf Devletleri olarak İngiltere'yi General Harrington, Fransa'yı General Charpy ve İtalya'yı da General Monbelli temsil etmiştir (BOA, H-23-02-1341: HSD, AFT, Yer Big. 6-122,). Yunanistan ise General Mazarakis ve Albay Sariyanis'i gözlemci olarak belirlemiş, ancak bu kişiler görüşmelere doğrudan katılmamıştır. Görüşmeleri Mudanya yakınında bulunan bir İngiliz gemisinden takip etmişlerdir (Turan, 2003: 518). Konferansa İsmet İnönü Başkanlık etmiştir. İlk görüşmeden sonra Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılmasına karar verilmiştir. Fakat burasının henüz Türklere iadesinden söz edilmemiştir. Hatta Yunanlıların, boşaltacakları toprakların bu sefer İngiliz ve Fransızlar tarafından işgal edilmesinden bile bahsedilmiştir. Meriç Irmağı'nın batısında bulunan ve Edirne'ye bağlı olan Karaağaç bölgesinin geleceğinden söz edilmemesi ilginç olmuştur. Yunan askerinin Meriç'in Batısına çekilmesi konusunda İtilaflar ve Yunanistan şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak konferansın üçüncü gününde Türk askerinin ne kadarının Doğu Trakya'ya geçeceği karar verilebilmiştir. Türk tarafı işgalin derhal sonlandırılarak bölgenin Türkiye'ye derhal bırakılmasında ısrar edince 5 Ekim günü konferansa ara verilmiştir. Harrington, Türk heyetinin talepleri karşısında sürekli olarak sert bir tavır sergilemiş ve başaramayacağını anlayınca da İngilizlerin askeri ve donanma gücü bakımından Türklere çok daha üstün olduğunu dillendirerek Türk heyetini yeni bir savaş ile tehdit etmiştir (Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007:109). Mustafa Kemal Paşa, İngiltere'nin Boğazlar üzerinde hassas olduğunu bildiği için antlaşmanın yapıp barış antlaşması koşullarının oluşmasına kadar kışkırtıcı davranmaktan uzak durmuştur. Bu süreçte özellikle Türk askerini

oluşabilecek bir çatışmadan uzak tutmuştur. O'nun barış yanlısı bir tutum içinde olması TBMM'yi uluslararası hukuk nezdinde yücelterek tanınmasına yardımcı olmuştur.

7 Ekim günü yeniden başlayan Mudanya Konferansı'nda İtilaf temsilcileri, Türklerin Yunan askerlerinin Meriç Irmağının sol cenahına çekilmesi isteğini kabul etmişlerdir. 10 Ekim görüşmeleri çok çetin geçse de 11 Ekim günü sabah erkenden başlayan görüşmelerde İtilaf Devletleri temsilcileri Mudanya Ateşkes Antlaşmasını imzalamışlardır. Yunan temsilciler 14 Ekim'de antlaşmayı imzalamışlardır. Mudanya Ateşkes Antlaşması 15 Ekim 1922'de ancak yürürlüğe girebilmiştir (Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007: 108).

Mudanya Mütarekesi'ne göre;

1. İşbu sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Türk ve Yunan silahlı kuvvetleri arasındaki çarpışmalar durdurulacaktır.

2. İşbu sözleşmenin yürürlüğe girmesi üzerine Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin gerisine çekilmesi istenecek çizgiyi, Adalar Denizi (Ege) ağzından Trakya ile Bulgaristan sınırının kesiştiği yere dek Meriç'in sol kıyası oluşturacaktır.

3. Barış antlaşmasına kadar çıkabilecek karışıklıkların önüne geçmek için Meriç'in sağ kıyası, Karaağaç ile birlikte Müttefik Devletlerce belirlenecek yerlere yerleşmek için müttefik devletlerin askeri birlikleri tarafından işgal edilecektir.

4. Edirne ve civarına ulaşım sağlayan demiryolu bağlantısının geçiş özgürlüğünün aksamadan devamı için Svilengrad (Cisri Mustafapaşa)'dan Kuleliburgaz'a kadar Meriç'in sağ kıyasını takip eden demiryolu kısmı Müttefik ülkelerle TBMM Hükûmeti ve Yunanlılardan oluşacak delegelerin Karma bir Komisyon kurulması, özel bir sözleşme yapılması ve denetime tabi tutulması.

5. Doğu Trakya'nın Yunan askerince Türk askerine iadesi iş bu antlaşmanın yürürlüğe konulmasıyla başlayacaktır. Toprakların iadesi askerlerden başka çeşitli askeri yapı ve kuruluşları, bunların her çeşit taşıma vasıtalarını, savaş araç-gereç ve silâh stokları ile yiyecek-ıcecek maddelerini de kapsayacaktır. Boşaltma ve iade işlemi yaklaşık on beş günlük bir süre içinde yapılacaktır.

6. Jandarma nezaretinde Yunan sivil memurları en kısa zamanda çekilecektir. Yunan memurları her yönetim bölgesinden çekildikçe buralar aynı gün Türk memurlarına teslim edilecektir. Bu el değiştirme işlemi en çok otuz gün içinde tamamlanacaktır.

7. TBMM Hükûmetinin, memurlarıyla birlikte yerel düzen ve güvenliğin sağlanması ve sınır ve demiryollarının muhafazası için jandarma gücü de bulunacaktır. Bu gücün toplamı, subayları ile birlikte sekiz bini geçmeyecektir.

8. Yunan kuvvetlerinin geri çekilmesi ve sivil yönetimin el değiştirme işlemleri, belirli noktalarda bulunan müttefikler arası heyetler nezaretinde gerçekleştirilecektir.

9. Bu heyetlerden başka Doğu Trakya'yı İtilaf askerleri işgal edecektir.

10. Müttefik Devletlerin heyetleri ile askeri birliklerinin geri çekilmesi, Yunan askerlerinin boşaltma-iade işlemlerinin bitiminden 30 gün içinde gerçekleştirilecektir. Müttefik Devletler Hükûmetleri, düzenin sürdürülmesi ve Türk olmayan halkın korunması amacıyla gerekli önlemlerin alındığının tespiti halinde bu geri çekilme işlemleri daha erken bir zamanda da bitirilebilecektir.

11. Anadolu'da, TBMM Hükûmeti kuvvetleri gösterilen çizgiler üzerinde bekleyecek olup bu çizgileri Barış konferansının başlamasına ve Konferans sürecinde geçemeyecektir.

12. Müttefik Devletlerin orduları şimdilik buldukları yerlerde (İstanbul ve Gelibolu'daki yerlerinde) kalacaktır. Bu topraklara TBMM Hükûmeti, Barış Konferansının imzalanmasına kadar girmeyecektir (hattı fasıl).

13. TBMM Hükûmeti, Barış Antlaşmasının tamamlanmasına kadar Doğu Trakya'ya kuvvet geçirmeyecek, orada bir ordu toplamayacaktır.

14. Bu sözleşme, imzalanmasından üç gün sonra, 14/15 Ekim 1922 gece yarısı yürürlüğe girecek olup Mudanya'da, Fransızca olarak 13 Ekim 1922 günü imza edilmiştir (BOA, 1922: Fon: 534, Kutu: 37660, Gömlek: 151546, Sıra 20).

6. Mondros Mütarekesi ve Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın Siyasal Egemenlik Hakları Açısından Analizi

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkesi ile Osmanlı Hükûmeti'ne siyasi ve diplomatik baskılar yaparak Yakındoğu Osmanlı coğrafyasında kendi aralarında daha önceleri imzaladıkları gizli paylaşım anlaşmalarını uygulamaya geçirmeye çalışmışlardır. Özellikle İngilizlerin bunu yapabilmek için Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri olarak egemenlik haklarını elinden alması gerekiyordu. Mondros Mütarekesine bu yönde çok ağır hükümler içeren maddeleri koymuşlardır.

“Mondros Ateşkes Antlaşması”nın “1, 2, 5, 7, 10, 16, 19, 24. ve 25.Maddeleri” Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarını yok saymıştır. Ayrıca Filistin, Anadolu, Boğazlar ve Ortadoğu bölgesinin ileriki statüsünü yakından ilgilendirmiştir. 1. Maddede, Karadeniz'e geçebilmek için İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının İtilaf Devletlerince işgal edilmesi, Osmanlı egemenliğinin

bu bölgede son bulması anlamına gelmiştir. Nitekim 13 Kasım 1918’de Çanakkale Boğazını geçerek İstanbul’u işgal etmişlerdir. Osmanlı yönetimi Mondros hükümlerinin sert bir şekilde uygulanmaması için özellikle İngilizler ile yakın temas ve dostane ilişkileri geliştirme yolunu tercih etmiştir (Gnkur. ATASE Bşk. Arşivi, İstiklal Harbi Koleksiyonu: İSH., Kutu (K):7, Gömlek (G): 82, Belge No(B):82-1).

2. Maddede itilaf devletleri, Osmanlı denizlerinde rahat hareket edebilmek için Osmanlı karasularındaki torpido mayınlarının yerlerinin gösterilmesi ve bunların temizlenmesinde yardım edilmesini istemiştir. Osmanlı karasularında böylece Osmanlı-Türk egemenliği yok sayılmıştır. İngilizler Anadolu topraklarının her bir yerinde güven içinde dolaşabilmek için ise 5. Maddeye hükümler koydurtmuşlardır. Ayrıca lüzum gördükleri yerlerde askeri birliklerin terhis edilmesini şart koşup herhangi bir çatışma ortamının doğmasını engelleyerek Osmanlı yönetiminin adeta tasviyesine çalışmışlardır. İtilaf güçleri tüm bunlar yetmiyormuş gibi 7. Madde ile hem kendilerini güvenceye almışlar hem de kendi egemenliklerini tehlikeye düşürecek durumların oluşmasını şimdiden engellemişlerdir. Bu madde bütünüyle Osmanlı egemenliğini her ne şekilde olursa olsun tanımamaktır. Toros Tünellerinin müttefikler tarafından işgali ile (10. Madde) önemli geçit güzergahları kontrol altına alınmıştır (Gnkur. ATASE Bşk. Arşivi, İstiklal Harbi Koleksiyonu: İSH., Kutu (K):7, Gömlek (G): 82, Belge No(B):82-1).

Sadece Anadolu, Boğazlar, İstanbul ve Trakya’da değil Osmanlı ülkesinin uzak yerlerinde de İtilaf Devletleri tam bir egemenlik ihlali yapmışlardır. Yemen, Hicaz, Suriye ve Irak’taki Osmanlı askeri birliklerinin teslim olmaları ve Çukurova’daki Türk askeri birliğinin ihtiyaç fazlasının terhisinin yapılması ile İtilaf Devletleri yapılacak işgallere adeta zemin oluşturmak istemişlerdir. İtilaf Devletleri Osmanlı ülkesinde bulunun Alman, Avusturya sivil ve askeri varlığını kendileri için tehdit olarak görmüşlerdir. 24. Maddede İtilaf Devletleri Doğu Anadolu’yu işgallere açabilmek ve buradaki Ermenilere siyasal bir egemenlik sağlayabilmek için gerekli işgallerin yapılabileceğini kabul ettirerek adeta Osmanlı-Türk idaresini bölgeden tecrit etmişlerdir. İşgalleri kolaylaştırmak için her türlü egemenlik ihlalinin meşru gören İtilaf Devletleri, 25. Madde ile ateşkesin sağlanacağını kabul etseler de Musul ve civarındaki ilerleyişlerini durdurmamışlar, burada bir “de facto” yaratarak kendi siyasal ve askeri egemenliklerini tesis etmeye devam etmişlerdir. Arapların yaşadıkları bölgelerin çoğu Mondros Ateşkesi öncesinde büyük oranda Osmanlı egemenliğinden alınmıştır. İtilaf Devletleri, Antlaşma’nın 7. Maddesini bahane ederek Anadolu’da da işgal faaliyetlerine başlamışlardır.

Mondros Ateşkesi, Sevr Anlaşması'nın ön koşullarını hazırladığı gibi, “Doğu Sorununun” uygulanması için adeta fırsat yaratmıştır (Lewis, 2004: 239).

Mudanya Mütarekesinin “3, 4, 7,8,9,11, 12 ve 13. Maddeleri”nde TBMM Hükümetinin siyasal egemenlik haklarının aleyhine yönelik ifadeler bulunmaktadır. Örneğin 3. Maddede, “Barış antlaşmasına kadar çıkabilecek karışıklıkların önüne geçmek için Meriç'in sağ kıyısı, Karaağaç ile birlikte, Müttefik Devletlerce belirlenecek yerlere yerleşmek için müttefik devletlerin askeri birlikleri tarafından işgal edilmesi” şeklindeki ifade Mudanya sonrasında Türkiye egemenliğine hemen geçmesi gereken bölgelerde İtilaf Devletleri askerlerinin bir süre daha bekletilmesi TBMM Hükümetinin siyasal egemenliğine yönelik bir ihlaldir. 4. Maddede, “Svilengrad'dan Kuleliburgaz”a kadar Meriç'in sağ kıyısını takip eden demiryolu ve civarının denetiminin TBMM Hükümeti yanı sıra İtilaf güçleri ve Yunanistan'ın da içinde olacağı Karma bir Komisyon tarafından yapılması” olarak ifade edilen durumda TBMM Hükümetinin ulaşım ve haberleşme imkanlarına hemen sahip olamaması yine egemenlik hakkının kısıtlanması manasına gelmektedir. 7. Maddede, Türk devletinin iç güvenliğini sadece 8000 Jandarma kuvveti ile koruyacak olmaları askeri, siyasal ve egemenlik hakkı konusunda adeta bir sınırlama getirmiştir.

8. Maddede, Doğu Trakya'nın Yunanlar tarafından hemen boşaltılacağı belirtilmiş olmasına karşın, 9. Madde ile buranın TBMM Hükümeti'ne devrinden önce İtilaf Devletlerince işgal edilmesine yönelik ifade alaycı ve küçük düşürücü bir söylem olmuştur. Burada bölgenin Yunanlar tarafından değil itilaf Devletlerince TBMM'ye bırakıldığı izlenimi verilmeye çalışılmıştır. 11. Maddede, Anadolu'da, TBMM Hükümeti birliklerinin belirtilen yerlerde bekleyecek olması ve Barış konferansının (Lozan) başlamasına ve konferans sürecinde belirlenen hattı geçemeyecek olması durumu TBMM ordusunun kazandığı askeri ve siyasal zaferi baltalamaya yönelik bir girişim olmuştur. 12. Madde ile İtilaf Devletleri ordularının Mudanya müzakereleri süresince buldukları yerlerde (İstanbul ve Gelibolu'daki yerlerinde) kalacak olması ve ayrıca buralara TBMM Hükümetinin barış konferansının imzalanmasına kadar giremeyecek olması (hattı fasıl) çok açık bir şekilde siyasal egemenliğimizi zedelemiştir. Burada daha açık bir şekilde görüldüğü üzere İtilaf Devletleri her şeye rağmen İstanbul ve boğazlar çevresinden kolay kolay çıkmak istememişlerdir. Mudanya görüşmeleri süresince ve Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasına kadar TBMM Hükümeti bu hamleler karşısında soğukkanlı bir dış politika takip etmiştir. Özellikle İngilizlerin Mondros Mütarekesi sonrasında Musul ve Kuzey Irak topraklarında işgallere devam etmesi unutulmamış olup İngilizlerin İstanbul ve boğazlar için yeni bir durum ortaya çıkması beklentileri engellenmiştir (Gnkur.

ATASE Bşk. Arşivi, İstiklal Harbi Koleksiyonu: İSH., Kutu (K):7, Gömlek (G): 82, Belge No(B):82-1).

13. Maddede, TBMM Hükümetinin, barış antlaşmasının tamamlanmasına kadar Doğu Trakya'ya askeri güç geçiremeyecek olması ve burada bir ordu kuramayacak olmasına karar verilmesi yine Türkiye ve TBMM otoritesinin her ne olursa olsun kabullenilmek istenmediğini göstermektedir. İngilizler Mudanya Mütarekesinden Lozan Antlaşmasının yapılmasına kadar işgal ettiği bölgelerden çok yavaş bir şekilde çıkmak istemiştir. İngiltere'de hükümet değişikliği, Lloyd George'un durumu, sömürgelerden istenilen desteğin sağlanamaması gibi faktörler İngilizleri zor duruma düşürmüştür. Anadolu'da Yunan yenilgisi sonrasında İngiliz Hükümeti gelinen bu yeni durumda gerekli desteği bulamadığı gibi Türk ordusunun başarısı karşısında uğradıkları şaşkınlık neticesinde çabucak yeni bir plan yapamamıştır. Hem İtilaf Devletleri ve hem de Yunanistan Türkiye'nin siyasal ve askeri egemenliğini tanımak zorunda kalmışlardır.

Sonuç

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın "1, 2, 5, 7, 10, 16, 19, 24 ve 25. Maddeleri" ile Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi egemenliği yok sayılmıştır. Mudanya Mütarekesi'nin "3, 4, 11, 12 ve 13. Maddeleri"yle de TBMM Hükümetinin kendi toprakları üzerinde olması gereken siyasal egemenliği zedelenmiştir. Ancak İngilizlerin İstanbul ve boğazlar için yeni bir durum ortaya çıkması beklentileri engellenmiştir. Mondros'un bazı hükümleri Filistin, Anadolu, boğazlar ve Ortadoğu bölgesinin ilerideki statü ve sınırlarını etkilemiştir.

Mudanya Mütarekesi sonuçları Mondros ve Sevr Antlaşmasıyla kıyaslandığında TBMM Hükümeti ve yeni Türk Devletine büyük kazanımlar sağlamıştır. Mondros ile Osmanlıların egemenlik haklarının büyük bir kısmı elinden alınmış iken Mudanya Ateşkesiyle bunun önüne geçilmiştir. Mudanya Ateşkes Antlaşmasının Türkiye'nin siyasal egemenliği aleyhine olan hükümleri olsa da Lozan Antlaşması ve sonrasındaki gelişmeler ve uygulamalar ile bu durum izale edilmiştir. Mudanya ile Türkiye'nin iç güvenliğini sadece 8000 bin jandarma kuvveti ile sağlayacaklarına karar verilmesi Türklerin iç siyasetine bir çeşit müdahale olmuştur. Buna ilaveten Türk askerinin Çanakkale Boğazı ve İzmit'te belirtilen hattı geçmeyecekleri hükmü ile Türkler kendi sınırları içinde olan boğazlarda tam bir siyasal egemenlik kurmasından mahrum bırakılmıştır. Boğazlar üzerindeki tam bir egemenliğin tesis edilememesi Lozan Barış Antlaşması'nda da yer almıştır. Türkler boğazlarda tam bir egemenliği 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesiyle sağlayabilmiştir. Mudanya Ateşkesinde, bir barış antlaşması yapıncaya değin

Doğu Trakya'da askeri varlık bulunduramayacak olunması Lozan Barış Antlaşmasında Türklerin elini zayıflatmıştır.

Hem Mondros ve hem de Mudanya Ateşkes Antlaşmalarında İtilaf Devletleri kendi avantajlarını ve mevcut durumlarını korumak istemiştir. Bunu TBMM'ye karşı bir üstünlük gibi kabul ettirmek için Osmanlı yönetiminin egemenlik haklarıyla ilgili konuları sürüncemede bırakmaya çalışmışlardır. Diplomatik kazanım elde etmeye çalışmışlardır. Ancak Türk heyeti ve TBMM'nin kararlı duruşu neticesinde anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle bu manevralarla elde ettikleri durum Türkiye'nin lehine çevrilmiştir. Antlaşma görüşmeleri süresince İtilaf Devletleri temsilcilerinin Türkiye'ye bir psikolojik bir baskı olarak kullandıkları girişimler anlaşmanın uygulanmasıyla birlikte ortadan kalkmış ve Lozan Antlaşmasında Türk tarafının elini güçlendirmiştir. Mudanya süreci Millî Mücadeledeki askeri başarıların ardından gelişmiş olup Türkiye'nin "Lozan Konferansı"na diğer devletlerle eşit statüde katılmasının önünü açmıştır.

Kaynakça**Arşivler**

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi;
-----BCA, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi Fon: 534, Kutu: 37660, Gömlek:
151546, Sıra 20

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi;
-----BOA, HSD, AFT, Yer Big. 6-12, Belge tarihi: H-23-02-1341

Genelkurmay Başkanlığı ATASE Başkanlığı Arşivi, İstiklal Harbi Koleksiyonu: İSH., Kutu
(K):7, Gömlek (G): 82, Belge No(B):82-1

National Archives;

-----NA, FO.371/3411, No: 167860, (30 Eylül 1918)

-----NA, FO.371/3411, No: 177874, (18 Ekim 1918)

Resmi Yayınlar

Düstur: Tertip 5, cilt 22, s. 838

Kitap ve Makaleler

Akın, V. (2002). “Mudanya Mütarekesi ve Trakya’nın Kurtuluşu”, *Türkler Ansiklopedisi*, XVI,
Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Akşin, S. (1992). *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele Mutlakiyete Dönüş (1918-1919) I*. İstanbul:
Cem Yayınları.

Akyüz, Y. (1988). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu
Yayınları.

Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921). (1982). Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire
Başkanlığı Yayınları.

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri. (2006). Ankara: ATAM Yayınları.

Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*, İstanbul: Yapı kredi Yayınları.

Bozkurt, A. (2016). *İtilaf Devletlerinin İstanbul’da İşgal Yönetimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi,
İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boztaş, A. (2014). “Wilson İlkelerinin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist
Bir Perspektif”. *Akademik Bakış Dergisi*, 7-14, 163-176.

Budak, M. (2020). “Osmanlı Devleti’nin Paris Barış Konferansı’na Davet Edilmesi ve
Muhtıralar Sunması ile İlgili Tartışmalar”, *Tarih Dergisi*, 71 (1), 445-472.

- Cavit Bey. (2000). *Felaket Günleri Mütareke Devrinin Feci Tarihi I*, Hazırlayan Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları.
- Çankaya, N. (1995). *Atatürk'ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri*. Ankara: Tifdruk Yayınları.
- Çevik, Z. (2016). "Millî Mücadele'de Kocaeli Grubu ve Son Kurşun", *3-5 Nisan 2015 Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1551-1589.
- Çınar, B.; Yalçınkaya, H. (2009). "Blitzkrieg'in II. Dünya Savaşı Öncesi Uygulaması: Büyük Taarruz". *CTAD*, 5-9, 77-96.
- Ediz, İ. (2015). *Diplomasi ve Savaş, İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali (1919- 1922)*, Ankara: ATAM.
- Eraslan, C. (2005) "Mudanya Mütarekesi", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXX, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 356-359.
- Gray, C. (2008). "The Charter Limitations on the Use of Force: Theory and Practice", Edit. Lowe V, Roberts A. Welsh J. Zaum D, *The United Nations Security Council and War: Evolution of Thought and Practice since 1945* İçinde, New York: Oxford University Press, 86-98.
- Jaeschke, G. (1970). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi (Mondros'tan Mudanya'ya Kadar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cemal, K. (2010). "Mustafa Kemal'in Mondros Mütarekesi'ne Tepkileri". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Güz 46, 367-400.
- Kurt, D.; Korkmaz, E. (2021). "Askerî Arşiv Belgeleri Işığında Suriye-Filistin Cephesi'ndeki Nablus ve Katma Muharebeleri'nin Harp Prensipleri Açısından Analizi". *9. Atatürk Kongresi 12-25 Kasım 2019*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 513-571.
- Kurtcephe, İ.; Beden, A. (1999). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Alp Yayınevi, 1999.
- Lewis, B. (2003). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Ankara: TTK.
- Meclis-i Mebusan. (1918)*. 3. Devre-i intihabiye, 5. İçtima, 4. İnikat, 28-39.
- Okyar, A. F. (1980). *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Oran, B. (2004). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, (1919-1980), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Osmanlı Belgelerinde Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk.* (2007). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.
- Sander, Oral: *Siyasi Tarih*, C.I, Ankara: İmge Kitabevi, 1989.
- Selek, S. (1987). *Anadolu İhtilali*, Cilt II, İstanbul: Kastaş Yayınları.

- Sofuoğlu, A. (2002). “Mondros Mütarekesi Sonrası Türkiye’nin İşgaline Karşı Milli Direniş: Kuvayi Milliye (1918-1921)”, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Koçak, Salim Koca, *Türkler*, Cilt 15, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Soysal, İ. (1983). *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*. Ankara: TTK.
- Sürmeli, S. (2007). “General Charles Harington'un 1920-1923 Dönemi Türkiye Raporu ve Döneme Dair Raporla İlgili Deđerlendirmeler”. *Atatürk Dergisi*, 5-4, 25-86.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (BMMZC). (1960). Dönem I. Cilt 23, Ankara: TBMM Yayınları.
- Townshend, C. V. F. (2007). *Irak Seferi ve Esaret, Tarih-i Asker-i Osmanni Encümeninden Tercüme*. Sadeleştiren Recep Ahışalı, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Turan, Ş. (2003). *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*. 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk İstiklâl Harbi: Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I* (1962). Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, Genel Kurmay Basımevi.
- Türkgeldi, A. F. (1948). *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*. Ankara: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Yakın Tarihimizi, “Rauf Orbay’ın Hatıraları” I*. (1962). İstanbul: Vatan Gazetesi yayınları.
- Yalman, A. E. (1996). “Mudanya bırakışması ve yankıları”. *Atatürk Yolu Dergisi*, 5-18, 189-203. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20702> E.T. 15.09.2022.
- Yavuz, R. (2016). *Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan Sevr Barış Antlaşması’na Giden Süreçte Türk Diplomasisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü.
- Yeşilbursa, B. K. (2019). “İngiliz Yıllık Raporlarına Göre Mudanya Mütarekesi (3-11 Ekim 1922)” *Mondros Mütarekesi’nin 100. Yılı I. Dünya Savaşı’nın Sonu Mütarekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası empoziumu Bildiriler Kitabı II İçinde*, 1009-1033.

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/>

Gazeteler

Hâkimiyet-i Milliye, 20 Ağustos 1922.

Hâkimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1922.

Takvim-i Vekayi, 3 Teşrin-i Sani 1334 Numara: 3384

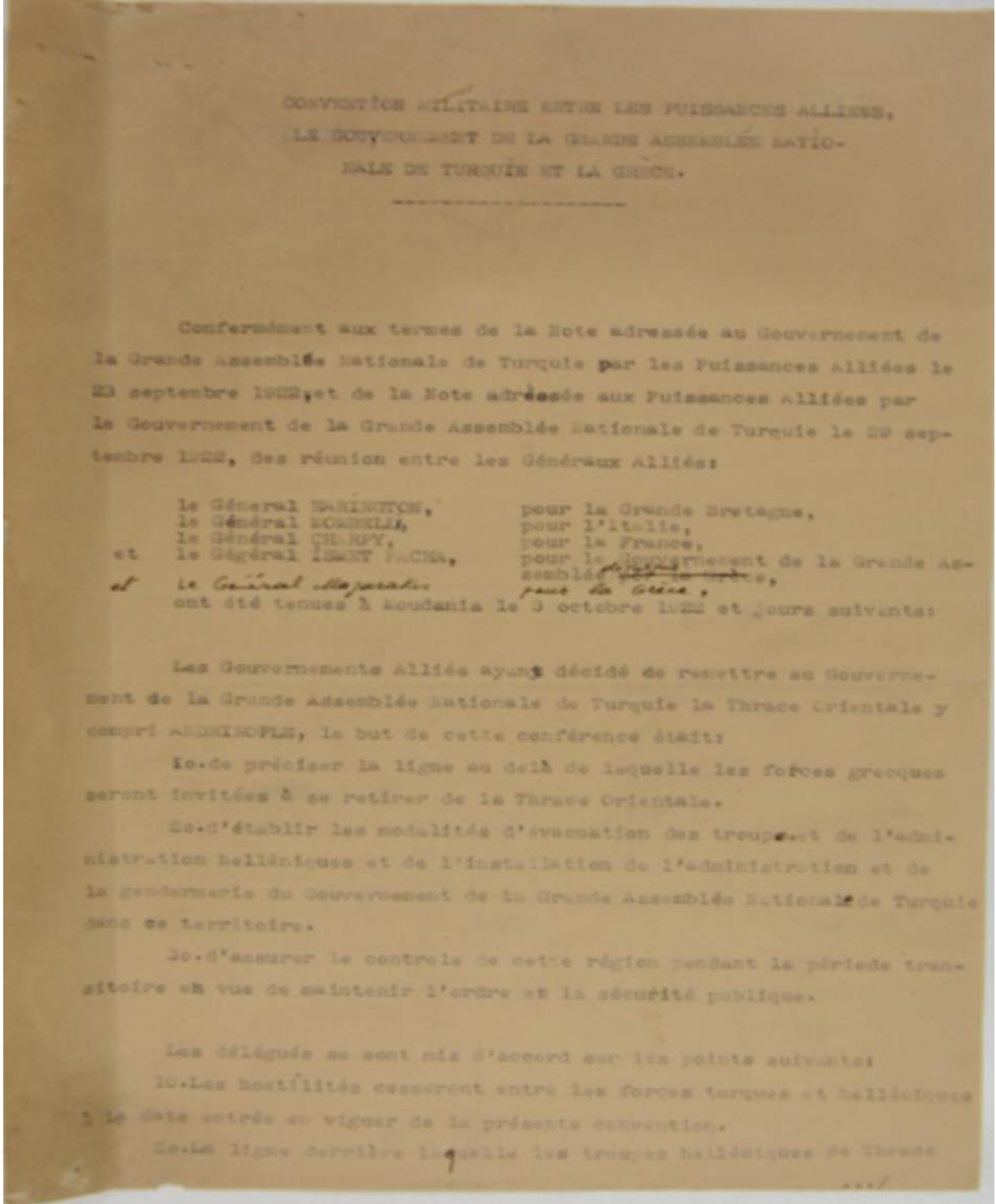
EKLER

Ek-1 Mondros Ateşkes Antlaşmasının Maddeleri. Takvim-i vekayi, 3 Teşrin-i sani 1334 Numara:

3384

ماده ۲	تاریخ وقوع	۳ تشریح نام
آرتور خود بخاطر طوبی حضرت فری این حکومت سینه جانیدن حاله صلاحیت بحریه نظری دولتو راف یک اقدی حضرت فری بحریه خارجیه مستقداری عطفو رتاد حکمت یک اقدی حضرت فری ارکان حربیه عمومیه فائضه طرفدن سنده یک اقدی آرمسته قرار لاشه برلوی سنده ایدیش منازکه شرایی		ماده ۱۲ : حکومت خابری مستقا اولوق اوزره لیسر لغرافی و فابولرک آنلاق مأموردی طرفدن مراقبسی .
ماده ۱۱ : بحریه سحر و بحاری موادو ازمه کل مع بحریه		ماده ۱۳ : بحریه سحر و بحاری موادو ازمه کل مع بحریه
ماده ۱۰ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۴ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۹ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۵ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۸ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۶ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۷ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۷ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۶ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۸ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۵ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۱۹ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۴ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۲۰ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۳ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۲۱ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۲ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۲۲ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی
ماده ۱ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی		ماده ۲۳ : ملایع بحریه و بحریه اولمک ترکا مانسندن بحریه ایجون کلدی و بحریه سحره مروردک تأمینی جنای قله و بحریه استحصالات منقل طرفدن اشالی

Ek-2 Mudanya Ateşkes Antlaşması İngilizce Metni

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA), HSD. AFT, 6,122, Belge
tarihi: H-23-02-1341 (M. 15 Ekim 1922)